

ANTROPOLOGICKÝ ROZBOR KOSTERNÍCH POZŮSTATKŮ Z LATÉNSKÝCH HROBŮ Z PRAHY-PITKOVIC

Petra Beran-Cimbůrková

1. MATERIÁL

Kosterní materiál byl získán při záchranném archeologickém výzkumu (stavba rodinných domů), který proběhl v roce 2006 v Praze-Pitkovicích (blíže viz *Trefný – Polišínský 2010*). Na lokalitě bylo nalezeno celkem pět hrobů, ale hrob č. 1 spadá svým datováním do období kultury zvoncovitých pohárů (*Turek – Polišínský 2007*), a proto není obsažen v tomto rozboru, který je zaměřen pouze na hroby z období laténského (LT B1–2). Materiál byl vyzvednut archeologem. Zachovalost kostí je velmi špatná, pouze pozůstatky z hrobu č. 2 jsou zachovalé lépe.

2. METODY

Při zpracování materiálu byly použity standardní metrické a morfoskopické metody. K určování pohlaví dospělých na pánevní kosti byla použita metoda dle Brůžka (2002), pokud ji nebylo možné použít, tak dle Čiháka (2008, 283), na pažní a stehenní kosti dle Černého a Komendy (1980) a na lebce dle Čiháka (2008, 203–204). Pokud nebylo možné aplikovat tyto metody, byly využity k určení pohlaví metody dle MacLaughlinové (1985) a Rösinga (1983). Věk dospělých jedinců byl určován dle Lovejoye (1985; 1985 *et al.*). Patologické nálezy byly určovány dle Horáčkové, Strouhala a Vargové (2004), Aufderheideho a Rodríguez-Martina (1998) a Ortnera a Putschara (1985).

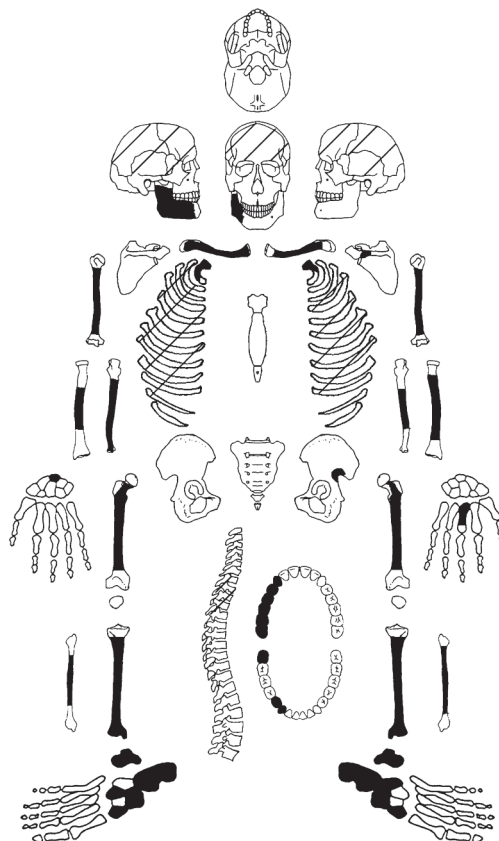
3. VÝSLEDKY

Hrob 2 (obr. 1)

Lebka – velmi špatně zachovalá. Nalezeny pouze tři neurčitelné fragmenty plochých kostí. Ve zlomcích zachována pravá strana těla a pravé rameno dolní čelisti (od *foramen mentale*) a zuby pravé strany: C, P1, P2, M1, M2, M3 (M3 má tři kořeny). Z horní čelisti byly nalezeny izolované C, P1 a M3 z pravé strany.

Osový skelet – velmi špatně zachovalý. Byly identifikovány dva fragmenty těl horních hrudních obratlů, téměř celé první žebro z pravé strany a více poškozené z levé strany a 11 stranově neurčitelných zlomků žebere.

Horní končetiny – velmi špatně zachovalé. Pravostranná klíční kost byla zachována téměř celá (laterální konec chybí), levostranná pouze tělo kosti. Dále byl nalezen z levé lopatky zlomek *spina scapulae* jdoucí k nadpažku. Z pravé strany bylo zachováno celé tělo pažní kosti, část těla vřetenní kosti a celé tělo a distální konec loketní kosti. Bodcovitý výběžek kosti loketní je vyhnutý laterálním směrem (ke kosti vřetenní) v pravém úhlu. Vzhledem k poškození distální části loketní kosti a nedochování distální části vřetenní kosti nelze tento nález jednoznačně vyhodnotit. Z kostí ruky se

Obr. 1. Pitkovice, hrob 2. Schematický náčrt zachovalosti kostí

dochovala pouze pravostranná kost poloměsíčitá. Z levé strany bylo zachováno celé tělo pažní kosti a téměř celá těla kosti vřetenní a loketní a 3. kost zápřstní. Také byly nalezeny tři články prstů z proximální řady.

Dolní končetiny – velmi špatně zachovalé. Z pánve se zachoval pouze zlomek s částí *incisura ischiadica major* z levé strany. Z pravé strany bylo nalezeno celé tělo a krček kosti stehenní, celá kost holenní (bez proximální části) a téměř celé tělo kosti lýtkové. Z kostí pravé nohy se zachovala kost patní, hlezenní, loďkovitá, mediální a laterální kost klínovitá. Levou stranu zastupovalo celé tělo a krček kosti stehenní, celá kost holenní (bez proximální části) a část těla kosti lýtkové. Z kostí levé nohy byly nalezeny kost patní, hlezenní, loďkovitá, mediální klínovitá, krychlová.

Žena (Černý a Komenda 1980; MacLaughlinová 1985; Rösing 1983; 90% úspěšnost), **dožitý věk 20–24 let (adultus I), výška postavy nelze určit.**

Hrob 3 (obr. 2)

Lebka – velmi špatně zachovalá. Identifikovány pouze fragmenty plochých kostí z klenby lebni (větší fragment byl z pravostranné kosti temenní). Z dentice byly nalezeny pouze dva velmi abradowané zuby z horní čelisti (vlevo: I1, C). Dále byl nalezen velmi abradowaný a podélně rozlomený neurčitelný zub.

Osový skelet – nalezeny pouze neurčitelné zlomky levostranných žeber a fragmenty posledního bederního obratle. Z křížové kosti byla nalezena většina S1 a dále fragmenty S3, S4 a S5.

Horní končetiny – z levé strany byl nalezen laterální konec klíční kosti, zobcovitý výběžek lopatky a dolní úhel lopatky. Z obou kostí pažních byly nalezeny pouze fragmenty těl. Kostí pravé strany byly dále zastoupeny distální polovinou vřetenní kosti, kostí loďkovitou, poloměsíčitou, mnohohrannou větší, mnohohrannou menší, hlavatou. Zápřstní kosti 2. a 4. byly nalezeny bez hlavic. Levé kosti zápřstí se zachovaly: poloměsíčitá, trojhranná, hákovitá.

Dolní končetiny – z levé pánevní kosti se zachovalo *corpus ossis ilii*, *corpus ossis ischii*, *corpus ossis pubis* a *facies symphysialis*. V oblasti *sulcus preauricularis* levostranné pánevní kosti byly zaznamenány poporodní změny. Pravá pánevní kost byla více poškozena než levá. Z obou stehenních kostí se zachovaly poškozené hlavice, krčky a téměř celá těla. Z obou kostí holenních byly nalezeny pouze fragmenty těl. Poslední kostí z dolních končetin byl fragment těla pravostranné kosti lýtkové.

Žena (Brůžek 2002; Čihák 2008; 100% úspěšnost), **dožitý věk 40–60 let (maturus I-maturus II), výška postavy nelze určit. Byly zachyceny lehké degenerativní (pozánětlivé) změny na fovea capitis femoris na obou kostech stehenních, které odpovídají dožitému věku.**

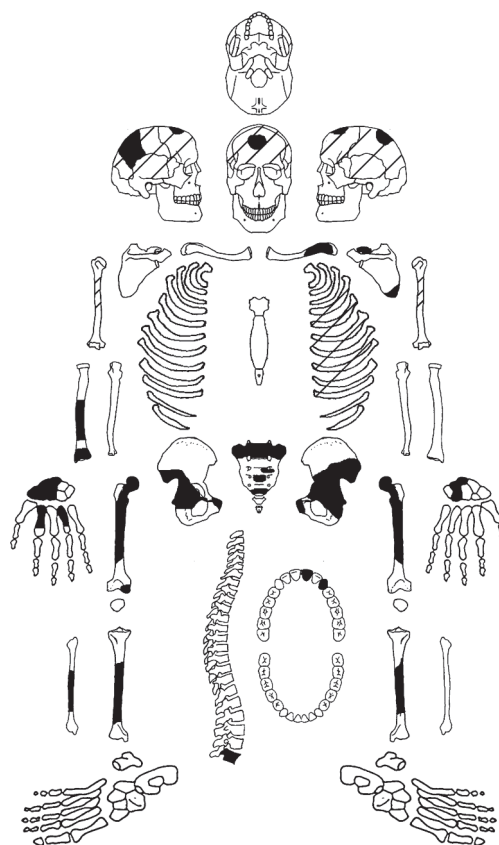
Hrob 4 (obr. 3)

Lebka – nezachována.

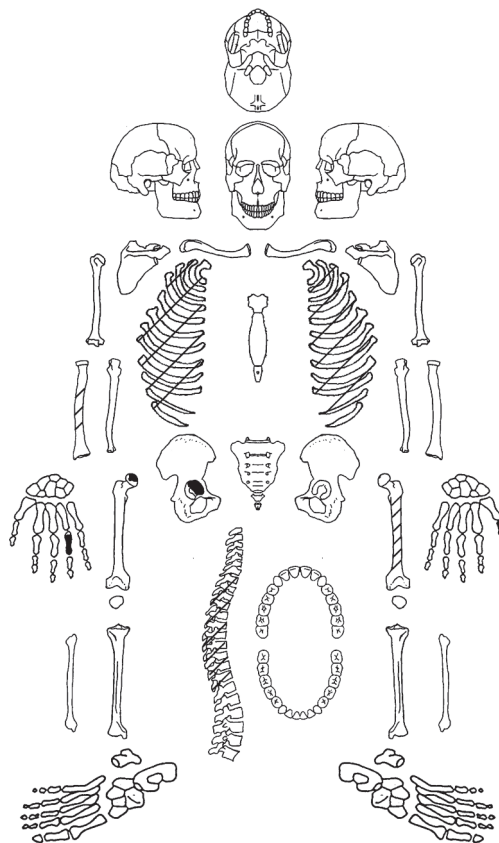
Osový skelet – velmi špatně zachovalý. Zachováno pouze pět fragmentů žeber (dále blíže neurčitelných) a čtyři drobné fragmenty hrudních obratlů. Všechny zachovalé zlomky byly prosyrceny oxidy z kovových artefaktů.

Horní končetiny – velmi špatně zachovány. Z pravé horní končetiny se zachovaly pouze tři zlomky z těla kosti vřetenní a poškozený prstní článek z mediální řady (pravděpodobně 4. prst). Dále byly nalezeny tři drobné neurčitelné fragmenty. Levou horní končetinu zastupovalo pouze osm velmi drobných neurčitelných zlomků a poškozený prstní článek z proximální řady (pravděpodobně palec). Všechny kosti byly prosyrceny oxidy z kovových artefaktů.

Dolní končetiny – velmi špatně zachovány. Byla identifikována pouze část acetabula a část hlavice kosti stehenní z pravé strany

Obr. 2. Pitkovice, hrob 3. Schematický náčrt zachovalosti kostí

Obr. 3. Pitkovice, hrob 4. Schematický náčrt zachovalosti kostí

a 39 zlomků dlouhých kostí. Levou stranu zastupoval velký zlomek těla stehenní kosti, oxidem prosycený malý zlomek distální části holenní nebo lýtkové kosti a 24 zlomků dlouhých kostí.

Pohlaví nelze antropologicky určit, dožitý věk (adultus-maturus), výška postavy nelze určit.

Hrob 5 (obr. 4)

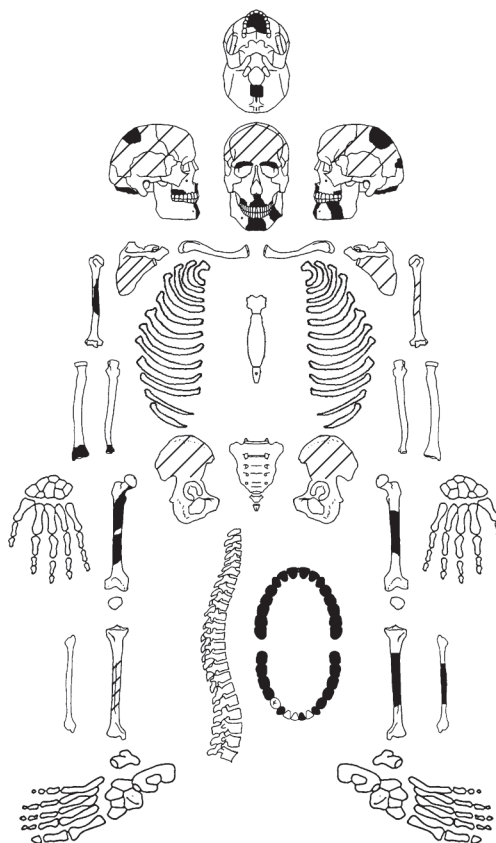
Lebka – špatně zachovalá, velmi zlomkovitá. Identifikovány byly stropy obou očních, tělo kosti týlní, větší fragment levé kosti temenní, *processus alveolaris* horní čelisti a fragmenty těla dolní čelisti (střed a levá strana těla). Z dentice se zachovaly všechny zuby horní čelisti a téměř všechny zuby dolní čelisti (kromě I1, I2, P1 vpravo a I2 vlevo).

Osový skelet – nezachován.

Horní končetiny – velmi fragmentarizovány. Nalezly se zlomky podhřebenové jámy obou lopatek, zlomky těl obou kostí pažních a distální konce pravostranné kosti vřetenní a loketní.

Dolní končetiny – velmi fragmentarizovány. Byly vyzvednuty neidentifikovatelné fragmenty pánevních kostí, zlomky těl obou stehenních a holenních kostí a zlomek těla levostranné kosti lýtkové.

Žena (Čihák 2008; Rösing 1983; 86% úspěšnost), **dožitý věk 20–24 let (adultus I), výška postavy nelze určit.**

Obr. 4. Pitkovic, hrob 5. Schematický nákres zachovalosti kostí

4. ZÁVĚR

Výsledky analýzy ukázaly ženské pohlaví u všech pohřbených jedinců, kromě hrobu číslo 4, kde stav ostatků neumožnil antropologické určení pohlaví. Dožitý věk byl stanoven u dvou jedinců z hrobů č. 2 a 5 na 20–24 let (adultus I), u rodivší ženy z hrobu číslo 3 na 40–60 let (maturus I–maturus II) a u posledního hrobu č. 4 pouze obecně jako dospělého jedince, tedy 20–60 let (adultus–maturus). Výška postavy nebyla určitelná u žádného jedince. Nebyly zachyceny ani žádné výrazné patologické změny, což svědčí o dobrém zdravotním stavu zkoumaných jedinců.

LITERATURA

- Aufderheide, A. – Rodríguez-Martin, C. 1998: The Cambridge encyclopedia of human paleopathology. Cambridge.
- Brůžek, J. 2002: A Method for Visual Determination of Sex, Using the Human Hip Bone, *American Journal of Physical Anthropology* 117, 157–168.
- Černý, M. – Komenda, S. 1980: Sexual Diagnosis by the Measurements of Humerus and Femur, *Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci – Biologie* 2, 147–167.
- Čihák, R. 2008: *Anatomie 1*. Praha.
- Horáčková, L. – Strouhal, E. – Vargová, L. 2004: *Základy paleopatologie*. Brno.
- Lovejoy, C. O. 1985: Dental Wear in the Libben Population: Its Functional Pattern and Role in the Determination of Adult Skeletal Age at Death, *American Journal of Physical Anthropology* 68, 47–56.
- Lovejoy, C. O. – Meindl, R. S. – Pryzbeck, T. R. – Mensforth, R. P. 1985: Chronological metamorphosis of the auricular surface of the ilium: A new method for the determination of adult skeletal age at death, *American Journal of Physical Anthropology* 68, 15–28.
- MacLaughlin, S. M. – Bruce, M. F. 1985: A Simple Univariate Technique for Determining Sex from Fragmentary Femora: its Application to a Scottish Short Cist Population, *American Journal of Physical Anthropology* 67, 413–417.
- Ortner, D. – Putschar, W. 1985: Identification of pathological conditions on human skeletal remains. Washington.
- Rösing, F. W. 1983: Sexing immature skeletons, *Journal of Human Evolution* 12, 149–155.

Trefný, M. – Polišenský, T. 2010: Laténské kostrové hroby z Prahy-Pitkovic, *Archeologie ve středních Čechách* 14, 723–736.

Turek, J. – Polišenský, T. 2007: Pohřeb z období zvoncovitých pohárů v Praze-Pitkovicích, *Archeologie ve středních Čechách* 11, 195–199.

DIE ANTHROPOLOGISCHE ANALYSE VON SKELETTRESTEN AUS LATÈNEZEITLICHEN GRÄBERN IN PRAG-PITKOVICE

Das Skelettmaterial wurde bei der archäologischen Notgrabung in Prag-Pitkovice im Jahre 2006 gewonnen (näher siehe Trefný – Polišenský 2010). Auf dem Fundort wurden insgesamt fünf Gräber entdeckt, wobei das Grab 1 zu der Glockenbecherkultur gehörte. Diese Analyse beschäftigt sich nicht mit ihm, da sie sich nur auf die latènezeitlichen Gräber (LT B1–2) konzentriert. Die Erhaltung von Knochen war sehr schlecht. Nur die Knochen aus dem Grab 2 waren in besserem Zustand. Bei der Bearbeitung von dem Material wurden metrische und morphoskopische Methoden verwendet. Zur Bestimmung des Geschlechtes diente die Methode nach Brůžek (2002). Im Fall, dass es nicht möglich war, wurden die Methode nach Čihák, die Methode nach Černý und Komenda (1980) bei dem Oberarmknochen und dem Oberschenkelknochen und die Methode nach Čihák (2008) bei dem Schädel verwendet. Sofern diese Methoden erfolglos waren, wurden die Methoden nach MacLaughlin (1985) und Rösing (1983) benützt. Das Alter von erwachsenen Einzelwesen wurde nach Lovejoy (1985) bestimmt. Die Ergebnisse von der Analyse haben das weibliche Geschlecht bei allen beerdigten Einzelwesen ausgenommen des Grabes 4, wo der Zustand von Skelettresten die anthropologische Bestimmung des Geschlechtes nicht ermöglichte, nachgewiesen. Das erreichte Alter war 20–24 Jahre (*adultus I*) bei zwei Einzelwesen aus den Gräbern 2 und 5. Die Kreißende aus dem Grab Nr. 3 war 40–60 Jahre (*maturus I–II*) alt. Das allgemein erwachsene Einzelwesen aus dem letzten Grab 4 erreichte das Alter von 20–60 Jahren (*adultus–maturus*). Die Körperhöhe konnte bei keinem Einzelwesen bestimmt werden. Es wurden keine ausdrucksvollen pathologischen Änderungen festgestellt. Diese Tatsache zeugt vom guten Gesundheitszustand von den Einzelwesen.

Abb. 1. Prag-Pitkovice, das Grab 2. Die schematische Skizze der Knochenerhaltung

Abb. 2. Prag-Pitkovice, das Grab 3. Die schematische Skizze der Knochenerhaltung

Abb. 3. Prag-Pitkovice, das Grab 4. Die schematische Skizze der Knochenerhaltung

Abb. 4. Prag-Pitkovice, das Grab 5. Die schematische Skizze der Knochenerhaltung